

УДК 633.853.52

Топчій О.В., кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник
Щербиніна Н.П., старший науковий співробітник
 Український інститут експертизи сортів рослин
 E-mail: otopchiy1992@gmail.com

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД УМОВ ВИРОЩУВАННЯ В РІЗНИХ ҐРУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ ЗОНАХ

Соє є однією із основних зернобобових культур. За обсягами виробництва в світі займає четверте місце після кукурудзи, пшениці і рису. Серед олійних культур на вирощування сої припадає 58 % світового виробництва. Соє є одним з найефективніших біологічних фіксаторів азоту атмосфери серед зернобобових культур поступаючись лише багаторічним бобовим травам. За вегетаційний період здатна накопичити 38–42% білка та 18–23% олії. З 1 га посіву соє забезпечує 1,2 тони білка який за вмістом незамінних амінокислот багатший за зерно злакових культур. На сьогодні актуальним є дослідження впливу умов вирощування ґрунтово-кліматичних зон на вміст сирого протеїну та олії в насінні сої культурної.

Згідно Програми лабораторних досліджень 2015 р. було отримано та проаналізовано на вміст сирого протеїну та олії 78 сортів сої, в 2016 р. – 85 сортів, в 2017 р. – 87 сортів та в 2018 р. – 92 сорти сої культурної. Вміст олії та сирого протеїну визначали на приладі Infraneo, калібрування якого проводиться стандартними зразками які надає «УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ», та хімічними методами. На пунктах досліджень в середньому за роки випробування (2015–2018 рр.) урожайність зерна в різних ґрунтово-кліматичних зонах становила: Степ – 2,0–2,2 т/га, Лісостеп – 2,2–2,7 т/га, Полісся – 2,1–2,8 т/га.

Вміст сирого протеїну та олії в насінні сої варіює залежно від сорту та ґрунтово-кліматичних умов. Вміст сирого протеїну становив від 25,1 до 47,0%, вміст олії від 18,8 до 28,8%. Найвищий вміст сирого протеїну мали сорти сої, які були надані Чернівецьким ОДЦЕСР (Лісостеп) – 41,7%, Сумським ОДЦСР (Лісостеп) – 41,5%, Первомайським сектором (Степ) та Волинським ОДЦЕСР (Полісся) – 39,1%.

Середньорічні (2015–2018 рр.) дані свідчать, що найкращі результати за показниками якості (вміст сирого протеїну) були одержані в 2016 році. Протягом 2015–2017 рр. максимальні значення отримали в зоні Степу, у 2018 р. в зоні Лісостепу, найнижчі значення в зоні Полісся.

Вміст олії в насінні сої залежно від сорту та ґрунтово-кліматичної зони вирощування становить: Степ – 21,1–23,6%, Лісостеп – 20,7–21,8%, Полісся – 20,2–22,8%. На основі отриманих даних визначено, що вміст олії у 2018 р. підвищився в порівнянні з минулим роком.

Таким чином можна зробити висновок, що в сортах сої культурної показники якості вищі в умовах вирощування ґрунтово-кліматичної зони Степ, однак урожайність нижча порівняно з іншими ґрунтово-кліматичними зонами. Сорти сої вирощені в зоні Полісся мають вищу врожайність, однак нижчі показники якості.

УДК 347.771:631.526.32

Ткачик С.О.¹, кандидат с.-г. наук, заступник директора
Захарчук О.В.², доктор економічних наук, завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення
¹Український інститут експертизи сортів рослин
²Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
 E-mail:s-s-tk@ukr.net

УМОВИ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ВОЛОДІЛЬЦЯ ПАТЕНТУ ТА ВЛАСНИКА МАЙНОВОГО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПОШИРЕННЯ СОРТУ У РАЗІ ОБМЕЖЕННЯ ЙОГО ВИКЛЮЧНОГО ПРАВА

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка була ратифікована Верховною Радою України із завоюванням Законом № 1678-VII від 16.09.2014, передбачено необхідність досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності, до яких відносяться і сорти рослин. Крім того, статтею 228 Угоди з метою сприяння і посилення охорони прав на сорти рослин відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин 1961 року, пе-

реглянутої в м. Женева 10 листопада 1972 року, 23 жовтня 1978 року та 19 березня 1991 року визначено доцільність співпраці у даній сфері, яка передбачає приведення законодавства України у сфері охорони прав на сорти рослин у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами.

В європейських країнах автор прав на сорт, тобто власник сортів крім роялті, отримує селекційні виплати. Відповідно до Регламенту Ради ЄС 2100/100 селекційні виплати (FSS Farm Saved Seeds) мають сплачувати фермери за використання у цілях розмноження на власному

господарстві продукції їхнього врожаю, що був отриманий із висадженого розмножувального матеріалу сорту, на який поширюється дія права на охорону сортів рослин. Виключення становлять дрібні фермери, які вирощують урожай для власних потреб. Правила застосування виключення, передбаченого у статті 14(3) Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 про права Співтовариства на сорти рослин, запроваджені Регламентом Комісії ЄС №1768/95 від 24 липня 1995 року.

Збір роялті та селекційних платежів в Німеччині здійснюється насінневою асоціацією STV, яка контролює дотримання угод зі сторони насінневої компанії/виробника насіння та перевіряє платежі по ліцензійних та селекційних зборах. Щорічно асоціація збирає 50 млн євро ліцензійних платежів та 15 млн євро селекційних платежів FSS. У Канаді під час продажу товарного зерна у його вартість окремо входять селекційні виплати у розмірі 1 канадського долара (0,8 американського долара).

Певною мірою умови дотримання законних інтересів володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у разі обмеження його виключного права в Україні регулюються Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» (далі – Закон), де визначені ботанічні таксони та обсяг урожаю, на які ці Умови поширюються. Будь-яка особа має право розмножувати у своєму господарстві, що не вважається порушенням майнових прав володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту, для власних потреб зібраний матеріал, одержаний нею у своєму господарстві шляхом вирощування сорту, що охороняється, чи сорту, на який поширюється дія частини третьої статті 39 цього Закону, за умов належності сорту до ботанічних родів і видів, передбачених пунктом 2 статті 47 Закону.

Відповідно до Закону та Умов дотримання законних інтересів володільця патенту та власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту у разі обмеження його виключного права, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1183 (далі – Умови) «малі виробники» звільняються від сплати винагороди володільцю патенту при розмноженні у своєму господарстві для власних потреб зібраний матеріал, одержаний у своєму господарстві шляхом вирощування сорту, що охороняється на площі, яка не перевищує площу, необхідну для виробництва 92 тонн зернових. У новому проекті постанови, площі з яких не платяться селекційні платежі визначені в межах не більше 25 га для зернових та 10 га для картоплі.

Селекційні платежі для несертифікованого насіння для власних потреб мають бути нижчими, ніж роялті за сертифіковане насіння. У Литві за використання сертифікованого насіння виплачуються ліцензійні платежі (роялті), за використання несертифікованого насіння (FSS) селекційні платежі. Якщо ліцензійні платежі виплачуються за 1 т реалізованого сортового насіння пшениці в межах 30–34 євро, то за селекційне насіння цього ж самого сорту, яке фермер «виростив для себе» зі свого минулого року врожаю сплачують селекційні платежі у розмірі 2,5–3,0 євро за 1 га, або 50% від розміру роялті на 1 га посіву. Наразі у новій редакції Умов планується врегулювати розмір винагороди, який повинен бути нижчим від тієї суми, що сплачується згідно з ліцензійною угодою за розмноження того ж сорту в тому ж регіоні, але не менше 50% від сплати за ліцензійною угодою, якщо інше не передбачено договором.

Впровадження в Україні селекційних платежів за несертифіковане насіння дасть можливість селекціонерам одержувати додаткове фінансування на розвиток селекції.

УДК 633.12:631.524.5

Тригуб О.В., кандидат с.-г. наук, ст. наук. співробітник, учений секретар

Устимівська дослідна станція рослинництва Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН

E-mail: trygub_oleg@ukr.net

ПРОДУКТИВНИЙ ТА АДАПТИВНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ ГРЕЧКИ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Незважаючи на те, що гречку вирощують в усіх областях України, зона Лісостепу є основним регіоном нашої держави, де проводиться вирощування гречаної продукції. Це обумовлено наявністю найбільш сприятливих погоднокліматичних та ґрунтових умов для ведення гречкосіяння. Разом з тим тенденції останніх років від виробників, для отримання високих врожаїв зерна відповідної якості, вимагають застосування найбільш адаптивного сортового матеріалу, який володіє не лише великим потенціалом продуктивних характеристик, а й має високий ступінь захисту врожаю від дії екстремальних факторів середовища.

Для вирішення питання поєднання високої продуктивності й адаптивності, селекціонерам потрібно мати відповідний добре вивчений вихідний матеріал, джерелом якого є колекції Національного центру ГРПУ. Базова колекція гречки знаходиться в Устимівській дослідній станції рослинництва. Дослідження матеріалу, його опис та вивчення проводиться відповідно до вимог «Широкого уніфікованого класифікатора роду Гречки (*Fagopyrum esculentum* Moench)» та «Методики проведення експертизи сортів гречки їстівної (*Fagopyrum esculentum* Moench) на відмінність, однорідність і стабільність». За останні